

»V literaturi je vsakdo naš sodobnik«

Aleš Šteger

Gregor Vuga

Aleš Šteger se je rodil leta 1973 na Ptujju. V Ljubljani, kjer še vedno živi in dela, je študiral nemščino in primerjalno književnost. Leta 1996 je bil med ustanovnimi člani Študentske založbe, danes deluje kot strokovni vodja založbe in urednik teoretske zbirke Koda. Izdal je že pet pesniških zbirk, potopis po Peruju ter zbirki esejev in kratke proze.

Letos ste dobili za svoje delo dve priznanji: nagrado za najboljšo poezijo v prevodu v ZDA, Študentska založba pa je doživela svojo petnajsto obletnico. Glede na to, da gre na eni strani za vaše osebno, umetniško delo in na drugi za neko bolj »managersko« delo, bi lahko dejali, da vam je katero od teh dveh priznanj ljubše? Ste na katero bolj ponosni, ali gre za dve popolnoma različni stvari?

Težko bi rekel. Gre za različni stvari, to pa zato, ker je pisanje v končni fazi vseeno zelo individualno početje. Sicer potem, ko knjiga izide, postane to tudi kolektivno dejanje, saj s tem nagovarjaš bralce in ima knjiga svojo pot. Ampak vseeno gre za nekaj, kar se odpira iz mene in kjer si jaz preko svojega pisanja postavljam vprašanja o sebi in o svetu. Založba pa je kolektivno dogajanje. Moram povedati, da je bil nastanek založbe pred petnajstimi leti vseeno spodbujen iz vzgibov, ki niso bili zgolj managerski ali pa še najmanj managerski. Bili so kvečjemu želja po nadoknadenju nekega kulturnega deficita, ki je v tistem času obstajal v slovenskem prostoru, želja po gradnji žarišča mlade generacije ustvarjalcev, jo koncentrirati okrog knjižnih zbirk, in pa želja, da se kot neka zelo polifona generacija vseeno prebijemo ne zgolj v slovenski književni prostor, ampak tudi v mednarodni. Tu je Beletrina od samega začetka igrala neko pionirsko vlogo – v času, ko tudi največje slovenske založbe niso verjele v to, da je slovensko literaturo možno posredovati na tuje, da to kogarkoli na tujem sploh zanima. Takrat smo mi pač igrali kontra temu, vlagali ogromno naporov, sredstev, prostovoljnega dela v to, da so, recimo, cele ekspedicije petnajstih avtorjev šle na knjižni sejem v Frankfurt, pa od Baltika, Rusije, do Španije, kasneje Kitajske, Latinske Amerike. Te ekspedicije so sejele informacijo, da se pri nas nekaj

dogaja in da je to, kar se dogaja, specifično in ima sporočilnost tudi za neke druge prostore.

Glede na to, da gre za tako različni dejavnosti, kako se potem ti dve vlogi izključujeta ali komplementirata?

Preko branja. Kot urednik teoretskih izdaj pri Kodi z velikim užitekomb prebiram tip humanistične literature, ki je mogoče številni leposlovni avtorji ne prebirajo, po drugi strani pa sem neprestano v stiku z ustvarjalnimi tendencami, debatami, vprašanji, ki se znotraj literarnega polja pojavljajo in to me tudi kot avtorja bogati.

Če nadaljujete po tej liniji med humanistiko in leposlovjem: pred kratkim je v časopisu Delo Boris A. Novak objavil satirično pesem, namenjeno Slavoju Žižku, kar je izpadlo kot še ena runda v tem »starem sporu med pesniki in filozofi«. Kako bi se opredelili do tega?

Mislím, da bi bilo tu potrebno narediti neko razliko. Naša generacija je vstopala v literarni prostor, ki je bil izjemno polariziran zaradi spora znotraj nekdanje revije Problemi – Literatura, kjer so vsi šli na svoje. Situacija je bila taka, da literati niso brali teoretikov in humanisti niso brali literatov. Če je bila to na začetku predvsem ideološka ali pa celo hudomušna, nagajiva gesta, je potem pri dedičih, pri mladih, pri učencih tako enih kot drugih, to vodilo v stanje, ki je bilo blizu degeneraciji. To smo znotraj založbe želeli preseči, tako da smo v njej sobivali zelo različni profili ustvarjalcev in mislecev, in da so knjige, ki so izhajale, bile neulovljive znotraj ene slovenske ideološke sheme. Po eni strani smo izdajali knjige zbirke Klaritas, po drugi strani Kodo, po tretji ČKZ in potem še Literaturo. Glede tega smo bili in še vedno smo unikum

znotraj slovenskega prostora ter poskušamo celiti to neumno rano, ki je nastala v osemdesetih in je imela precej egoistične vzgibe.

Problem Slavoja Žižka, če sploh je problem – jaz bi raje rekel fenomen Slavoja Žižka, je specifičen. Absolutno gre ceniti njegove številne pozicije, tudi energijo, s katero ustvarja, je pa seveda res, da precej načrtno vzpostavlja neko točko provokacije v različnih kontekstih in da je v tej provokaciji enako neokusen, kot je mogoče (vsaj za moj okus) neokusna pasaža v Borisovi pesmi, kjer govori o Žižkovih navadah umivanja. Mislim, da je to problematično tudi za satiro.

Žižkov problem je veliko večji, to je teza, ki jo je na začetku ponavljal predvsem v Sloveniji in je služila kot katalizator, zdaj pa jo ponavlja v globalnem smislu in zdi se mi, da je absolutno nesprejemljiva in vredna neke kritične reakcije – namreč, da so pesniki glavni arhitekti zla, ki se je zgodilo v Jugoslaviji. Da obstaja militaristično-pesniški kompleks, ki ga poosebljata Karadžić in Mladić in da so bili pesniki snovalci zlih sanj. To je za zahodna ušesa zelo mamljiva zgodbica, je pa seveda izkrivljanje zgodovinskih dejstev in zelo samovoljna interpretacija tega, kar se je na področju Jugoslavije dogajalo in s tem meji na neokusnost.

Če se za trenutek vrneva, prej ste dejali, da poslanstvo založbe na začetku seveda ni bilo poslovno orientirano. Vendar je založba sčasoma zrasla in realnost dela ne more biti več tako idealistična. Kako je s tem?

Mi smo zelo zgodaj prišli do teh limitov. Začeli smo tako, da nihče od nas ni vedel, kako se naredi knjiga. Zgraditi smo morali vse aspekte založniške dejavnosti od produkcije do promocije, distribucije, trženja. Ravno zato, ker smo se morali vsega naučiti, smo na to, kar smo se učili, gledali s kritičnim očesom, ne kot na dano dejstvo. Poskušali smo vedno iskati tudi druge, sveže pristope k temu, kako literaturo umeščati v nek prostor. To pomeni, da se knjižna produkcija ne konča pri izvodu knjige, pač pa sega tudi v socialni prostor, kjer je potrebno ustvariti kontekst, klimo, okolje, v katerega potem lahko ta knjiga poseže. Gre za proces, ne le vzpostavitev duhovne vrednosti, ki jo knjiga ima, ampak pa tudi kontekstualizacije. Kontekstualizacija pa je uspešna le, če se dotakne kake nevrvalgične točke družbe. V tem smislu je literatura – mislim na leposlovje in humanistiko – izjemno pomembna. Zgodaj smo torej videli, da

moramo profesionalizirati strukture, ne da bi pri tem pozabili na svoje poslanstvo – smo namreč neprofitni zavod, naš ustanovitelj je ŠOU. Delež sredstev, ki jih dobivamo od ustanovitelja, se iz leta v leto manjša, trenutno je nekje pri petih procentih proračuna, vendar še naprej izpolnjujemo svoje poslanstvo, to je večati dostopnost kvalitetne literature in humanistike za študente. Imamo poseben fokus, vsako leto se trudimo objaviti prvence. Pri nas je cela valilnica mladih talentov, to se vidi predvsem pri sami produkciji knjig, avtorjih spremnih besed, avtorjih samih knjig, pri avtorjih člankov v ČKZ-ju, pri avtorjih, ki ustvarjajo Air-Beletrino, ki je postala zelo pomemben medij in ki se preživlja pretežno z notranjimi subvencijami Študentke založbe.

V knjižici Beletrinine Spominke, ki ste jo izdali ob obletnici je vaš kolega Mitja Čander zapisal, da je bila v žarišču Beletrine vseskozi vera v literaturo. Kaj danes pomeni verjetni v literaturo? Vedeti, da lahko določene knjige, ne vse, ampak tiste, ki so napisane samo zate – morda patetično rečeno, vendar mislim, da to drži – spremenijo drobce tega, kako razmišljamo. To pomeni, da so knjige orožje, pozitivno orožje seveda, in da je tisti, ki se jih ne poslužuje, v svojem življenju nekaj zamudil. Akt branja je seveda nekaj drugega kot akt gledanja televizije, je bistveno manj pasiven, spodbuja h kritičnosti, hkrati pa soočenje s knjigami pomeni izjemno bližino z ustvarjalcem, ne glede na to, ali je ta ustvarjalec mrtev že nekaj tisoč let ali pa je naš sosed. V literaturi je vsakdo naš sodobnik, nekdo, ki je blizu nas. To se mi zdi izjemna stvar. Zastarajo morda jeziki, nedvomno se spreminjajo, literatura kot taka pa ohranja svojo moč.

Če je literatura orožje, kako bi ocenili splošno stanje v slovenskem leposlovju? Izhaja bolj iz predpostavk estetskega učinkovanja ali tudi sporočilnosti?

To bi težko rekel, ker obstaja toliko različnih poetik. Možno je konstituirati tri reči. Prvič, da nikdar v slovenski zgodovini ni bilo napisanih toliko knjig. Drugič, da nikdar v slovenski zgodovini ni bilo toliko odličnih knjig napisanih s strani ženskih avtoric. Tretjič, da kljub recesiji – vsaj pri nas – nismo opazili padca prodaje, kvečjemu nasprotno: rahlo so se dvignile naklade, predvsem pesniških zbirk. Iz tega ne bi rad potegnili prehitrih zaključkov, ker ne gre zgolj za posamezne primere, ampak bolj za

»Zdi se mi, da obstaja, vsaj v delu bralcev, mehanizem, ki v časih krize obrača pozornost k vsebinam. Literatura je na ta način sidrišče, kamor se lahko privežeš v viharjih časih.«

stanje *en gros*, vendar se mi zdi, da obstaja, vsaj v delu bralcev, mehanizem, ki v časih krize obrača pozornost k vsebinam. Po drugi strani se zdi, da se v času razkošja literatura izgublja v preobilju medijske ponudbe. Literatura je na ta način sidrišče, kamor se lahko privežeš tudi v viharjih časih.

Bi torej rekli, da avantgarda ni omejena zgolj na svojo historično obliko, ampak je možna v vsakem času?

Seveda. Za historično avantgardo seveda vemo, kako je definirana. Avantgardno v smislu tega, kar ima pridihi novega, revolucionarnega, pa je nekaj brezčasnega. Je vedno tista literatura, ki ustvarja neke cezure, iz katerih potem črpajo nove poetike. Morda je na začetku sprejeta z neko zadržanostjo ali kritičnostjo, ki pa potem vseeno preživi kot nekaj zelo samosvojega. Spomnimo se na Kosovelove konstruktivistične pesmi in na svežino, s katero so vstopile v slovenski prostor, kljub temu, da so bile objavljene šele štirideset let po tem, ko so bile napisane.

Potem se ne bi strinjali z nekim postmodernističnim razumevanjem sodobnosti kot koncem zgodovine, v katerem ni več možno ustvariti ničesar novega in v katerem se utapljam v pluralizmu vedno istega?

Ta misel, za katero verjetno emblematično stoji Fukuyama, je vedno mamljiva. Zmeraj je erotično biti na koncu, biti usoden, biti na točki, kjer se vse neha. (smeh) Eros konca, eros samouničenja, eros škorpionskosti, to je mišljenje, ki ga je možno modificiranega spremljati skozi vse dobe, od samega začetka slovenske zgodovine. V osemdesetih je bilo to razmišljanje zelo močno, vendar nam že kratek odmik dvajsetih let pokaže njegovo trhllost. Malo padejo delnice in vidimo, kako zgodovina nenadoma postane nepredvidljiva in odprta.

Kam bi v tem kontekstu umestili svoje ustvarjanje? Po vseh velikih -izmih dvajsetega stoletja in postmodernizmom, kot zadnjim, ki ga je identificirala literarna zgodovina, kaj je to obdobje, ki imamo danes?

Zdaj imamo seveda štegrizem. (smeh)

Iz vaše zadnje pesniške zbirke *Knjiga teles*, mi je

v spominu ostal naslednji verz: »Manjkamo med besedami popolnega slovarja.« Je popolnost za vas nekaj hegeljanskega, k čemur se lahko šele napotimo, in se bomo nekoč morda zapisali v popolni slovar, ali je to neomajano stališče, da ljudje ne spadamo v popolnost?

Knjiga teles je ravno knjiga o nepopolnosti, o tem, da nimamo niti lastnih teles, pač pa samo vrzel med nami in telesom, med nami in različnimi oblikami nas. Jaz tu po vokaciji nisem na strani teh, ki prepoznavajo neko celostno zaokroženost veselja, ampak kvečjemu vidim fragmentarnost. Nezmožnost pogleda in ter strategije prebijanja skozi kaos.

Skupaj z nekaterimi ustanovnimi člani Študentske založbe, Mitjo Čandrom in Alešem Čarom, ste vpleteni tudi v projekt Maribor – Evropska prestolnica kulture 2012. Nam lahko poveste kaj o projektu EPK in vaši vlogi v njem?

Sem vodja enega od štirih programskih sklopov, ki se imenuje Terminal 12 in združuje največje mednarodne produkcije iz različnih področij: teater, opera, ples, arhitektura, likovna umetnost itd. S skupnimi silami poskušamo vzpostaviti zelo pestro dogajanje, ki bo Maribor spremenilo, ne le za eno leto, ampak bo mestu dalo kreativni impulz. Drugačen način mišljenja in delovanja ljudem, ki tam živijo in ustvarjajo. Nismo konkurenca mestu, pač pa pozitivna notranja vzpodbuda. Imamo željo vzpostaviti čimveč kreativnega pretoka in v prihodnjem letu čimveč ljudi opozoriti na Maribor in ostalih pet partnerskih mest.

Kje se razen tega vidite v prihodnosti in kje vidite založbo?

Kratkoročni cilj založbe je še naprej ustvarjati z isto vitalnostjo in elanom kot doslej. Trenutno izdamo okrog sedemdeset knjig letno, organiziramo dva mednarodna festivala – Fabula in Dnevi poezije in vina – imamo prek dvajset gostovanj na tujem, organiziramo prek tristo dogodkov letno. To je izjemna količina za tako majhen tim, kakršen smo, in naš cilj je v teh ekonomsko relativno težkih časih predvsem ohraniti to vitalnost. Osebnostno sem zdaj razpet med založbo in med Mariborom, česar bo manj po koncu leta 2012. Takrat pa si želimo predvsem več prostega časa za lastno pisanje. ♦